

MÄNTYHARJUN KUNNAN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

Vasu-työryhmä
2006

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	3
2 VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTA-AJATUS, ARVOT JA KASVATUSPÄÄMÄÄRÄT MÄNTYHARJULAISESSA PÄIVÄHOIDOSSA.....	5
3 VARHAISKASVATUSPALVELUT MÄNTYHARJULLA.....	7
4 KASVATUSKUMPPANUUS PERHEEN KANSSA.....	8
5 VARHAISKASVATUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	10
5.1 TAVOITTEENA HYVINVOIVA MÄNTYHARJULAINEN LAPSI.....	10
5.2 TOIMINTA- JA OPPIMISYMPÄRISTÖN KUVAUS.....	11
5.3 KIELEN MERKITYS VARHAISKASVATUKSESSA.....	13
5.4 VARHAISKASVATUKSEN TOTEUTTAMISEN PAINOPISTEET.....	14
5.4.1 Perushoito.....	14
5.4.2 Leikki.....	16
5.4.3 Liikkuminen.....	18
5.4.4 Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen.....	19
5.4.5 Tutkiminen.....	19
5.5 VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGINEN TOTEUTTAMINEN.....	19
5.5.1 Matemaattinen orientaatio.....	19
5.5.2 Luonnontieteellinen orientaatio.....	20
5.5.3 Historiallis-yhteiskunnallinen orientaatio.....	21
5.5.4 Esteettinen orientaatio.....	22
5.5.5 Eettinen orientaatio.....	23
5.5.6 Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio.....	24
5.5.7 Sisällöllisten orientaatioiden jatkumo esiopetuksen opetussuunnitelman sisältöalueisiin.....	25
6 TUETTU VARHAISKASVATUS	27
6.1 TUKEA TARVITSEVAT LAPSET.....	27
6.2 TUEN HAVAITSEMINEN JA ERITYISTUEN TOTEUTTAMINEN.....	27
6.2.1 Tukitoimet varhaiskasvatuksessa.....	28
6.2.2 Tukipalvelujen liittäminen varhaiskasvatukseen.....	29
6.3 ERI KIELI- JA KULTTUURITAUSTAAN KUULUVIEN LASTEN VARHAISKASVATUS	29
7 VERKOSTOYHTEISTYÖ.....	30
8 VARHAISKASVATUKSEN SUUNNITTELU, ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN	34
8.1 VARHAISKASVATUKSEN TOTEUTTAMISEEN OSALLISTUVA HENKILÖSTÖ.....	34
8.2 LAPSEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN LAATIMISEN PERIAATTEET.....	35
8.3 KUNNAN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN ARVIOINTI.....	36
LÄHTEET.....	37
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuskoulun alkua tapahtuvaa lasten kasvatusta. Se on pienten lasten eri elämäntilanteissa tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lapsen tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista, johon olennaisena osana kuuluu lapsen oma toiminta ja leikki.

Varhaiskasvatus, esiopetus osana sitä ja perusopetus muodostavat lapsen kehitystä tukevan jatkumon.

Varhaiskasvatusta järjestetään valtakunnallisten linjausten mukaisesti, joista keskeisimpiä palveluja ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä erilainen avoin toiminta. Varhaiskasvatustalvotuja tuottavat kunnat, järjestöt, yksityiset palveluntuottajat ja seurakunnat.¹

Varhaiskasvatussuunnitelma perustuu valtioneuvoston periaatepäätökseen varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista vuonna 2002 sekä Stakesin laatimiin varhaiskasvatuksen sisältöä ohjaaviin valtakunnallisiin perusteisiin (Vasu) vuonna 2003. Linjaukset sisältävät yhteiskunnan valvoman varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet ja kehittämisen painopisteet.

Kunnilla on mahdollisuus organisoida varhaiskasvatustalvot perheitä parhaiten palvelevalla tavalla. Näin jokainen kunta voi tehdä omannäköisensä varhaiskasvatussuunnitelman. Varhaiskasvatussuunnitelma on antanut puitteet, joiden avulla keskustellaan ja täsmennetään päivähoiton toiminta yhteisesti sovituiiksi käytänteiksi ja toimintaperiaatteiksi eri päivähoitoyksiköissä.

Varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteena on:

- edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista koko maassa, ohjata sisällöllistä kehittämistä ja yhdenmukaista toimintaa
- tukea henkilöstön ammatillista tietoisuutta
- lisätä vanhempien osuutta varhaiskasvatuksen palveluissa, ja moniammatillista yhteistyötä tuettaessa lasta ja perhettä ennen oppivelvollisuuden alkamista²

Päivähoitolaki antaa jokaiselle lapselle subjektiivisen oikeuden osallistua päivähoiton piirissä annettavaan varhaiskasvatukseen. Sen vuoksi päivähoito on myös Mäntyharjulla laajin varhaiskasvatuksen tuottaja. Ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu kuuluu vanhemmille ja kodille. Siksi tarvitaan vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten kiinteää yhteistyötä, kasvatuskumppanuutta, jotta kasvatustehtävästä muotoutuu lapsen kannalta mielekäs kokonaisuus.

¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 9

² Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 5

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Kunnan päivähoidon henkilöstön lisäksi suunnitelman laadintaan ovat osallistuneet kiertävä erityislastentarhanopettaja Marja Heikkinen, lastenneuvolan terveydenhoitaja Irma Saarinen ja kunnan perhetyöntekijä Tiina Pöllänen. Koko suunnitelman laadinnan ajan ovat päivähoidon henkilöstön osalta työryhmässä olleet mukana päivähoiton johtaja Heli Hynninen, lastentarhanopettajat Arja Kousa, Minna Mokka-Halinen, Sinikka Relander, sosiaalikasvattaja Sanni Ilvonen, lastenhoitaja Irja Siitarinen ja perhepäivähoitaja Hilikka Savolainen.

Työryhmän tehtävänä on ollut keskittyä suunnitelman osa-alueiden laadintaan, kehittämiseen ja kirjaamiseen. Erityisesti on pohdittu moniammatillisuutta, kasvatuskumppanuutta, lapsen yksilöllisen varhaiskasvatussuunnitelman ja erityisen tuen merkitystä varhaiskasvatuksessa (Liite 1).

Suunnitelman laatimisen metodeina on ollut laaja-alainen keskustelu, sitoutuminen kehittämiseen ja toteutuksen arviointi. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen on kulunut noin kolme vuotta (Liite 2).

Tämän suunnitelman pohjalta tavoitteena on myös arvioida kunnan varhaiskasvatuksen palvelujen toteutumista ja pohtia varhaiskasvatuksen sisältöjä ja toimintatapoja. Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan vuoden välein ja arvioinnin perusteella suunnitelmaan tehdään mahdolliset tarvittavat muutokset.

Toimintakauden 2005–2006 aikana päivähoidon henkilöstö kirjaa huomioitaan suunnitelman soveltuvuudesta, jonka pohjalta tehdään tarvittavia muutoksia. Suunnitelma tuodaan perusturvalautakunnan ja koulutuslautakunnan hyväksyttäväksi syksyllä 2006 ja otetaan käyttöön viimeistään 1.1.2007.

2 VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTA-AJATUS, ARVOT JA KASVATUSPÄÄMÄÄRÄT MÄNTYHARJULAISESSA PÄIVÄHOIDOSSA

Mäntyharjun päivähoiton toiminta-ajatus:

Varhaiskasvatus tarjoaa lapselle mahdollisuuden hoitoon, leikkiin ja oppimiseen sekä ystävyyssuhteisiin vertaisryhmässä. Tavoitteena on yhteistyössä vanhempien kanssa hyvän itsetunnon, sosiaalisten valmiuksien sekä hyvien tapojen omaksuminen turvallisessa ja hyväksyvässä ilmapiirissä.

Suomalaisen varhaiskasvatuksen arvopohja perustuu keskeisiin kansainvälisiin lapsen oikeuksia määritteleviin sopimuksiin, kansallisiin säädöksiin ja muihin ohjaaviin asiakirjoihin.³

Varhaiskasvatusta ohjaavat seuraavat asiakirjat:

- 1) lasten päivähoitoa ja esiopetusta koskevat lait ja asetukset
- 2) varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet
- 3) valtakunnallinen esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet ja Mäntyharjun esiopetussuunnitelma
- 4) perhe- ja lapsipoliittinen ohjelma Mäntyharjun kunnassa
- 5) lapsen henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma tai esiopetussuunnitelma⁴

Mäntyharjun varhaiskasvatuksen arvopohja määrittyy suomalaisen arvopohjan mukaan. Lapsella on oikeus saada tasa-arvoista kohtelua, lapsen etu tulee huomioida, lapselle tulee suoda mahdollisuus täysipainoiseen kehittymiseen ja lapsen mielipiteet otetaan huomioon.

Arvojen yhteinen pohdinta on kasvatuskumppanuuden kivijalka, joka edellyttää, että päivähoito on avannut ja määritellyt arvonsa. Arvokeskustelua käytiin toimintavuonna 2004–2005 päivähoitohenkilöstön koulutusillassa ja päivähoitoryhmien vanhempainilloissa, joissa yhdessä huoltajien kanssa pohdittiin, mitä mäntyharjulainen lapsi tarvitsee turvattuun kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen varhaiskasvatuksessa.

³ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 10

⁴ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 6

Arvot mäntyharjulaistain:

- ❖ Perusturvallisuus
 - luottamus, aito välittäminen, lapsen ja perheen arvostaminen, tasapuolisuus sekä selkeät rajat
- ❖ Hyvä yhteistyö vanhempien kanssa
 - avoimuus, lapsella hyvä olo hoitopaikassa
- ❖ Sosiaaliset taidot
 - moraaliset arvot, hyvät tavat, kasvaminen vastuuseen omasta tekemisestään, toisten huomioon ottaminen, kuuntelemaan oppiminen
 - erilaisuuden hyväksyminen
- ❖ Hyvän itsetunnon kehittyminen
- ❖ Elinympäristön kunnioitus
 - luonnonsuojelu, ympäristökasvatus
- ❖ Lapsuuden vaaliminen
 - lapsilähtöisyys, aikuisen ja lapsen roolit selvät, lapsi saa olla lapsi
 - leikin merkitys

Varhaiskasvatuksen toimintaa suuntaavat yksittäisten kasvatus- ja sisältötavoitteiden yläpuolelle sijoittuvat kokoavat kasvatuspäämäärät. Varhaiskasvattajien tehtävänä on huolehtia, että seuraavat kolme kasvatuspäämäärää ohjaavat toimintaa tasapainoisesti ja riittävän syvällisesti:

- 1) Lapsen henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen
 - jokaisen lapsen yksilöllisyyttä kunnioitetaan
 - lapsi voi toimia ja kehittyä ryhmässä omana persoonanaan
- 2) Lapsen sosiaalisten toimintatapojen ja tunnetaitojen vahvistaminen
 - lapsi oppii ottamaan muut huomioon ja välittämään toisista
 - lapsi suhtautuu myönteisesti itseensä
 - lapsi ohjataan suhtautumaan myönteisesti muita kulttuureja kohtaan
- 3) Lapsen itsenäisyyden asteittainen lisääminen
 - lapsen itsenäistymisen perusvalmiuksia vahvistetaan
 - lapselle luodaan edellytyksiä ohjata tulevaisuudessa itse omaa elämäänsä ja osallistua omaa elämäänsä koskeviin päätöksiin⁵

⁵ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 11

3 VARHAISKASVATUSPALVELUT MÄNTYHARJULLA

Mäntyharjulla varhaiskasvatuspalveluja annetaan kunnallisena palveluna päiväkoti Touhulassa, vuorohoitopäiväkoti Sopukassa, perhepäivähoidossa ja kesäisin leikkipuistotoiminnassa.

Päiväkoti Touhula tarjoaa koko- ja osapäiväistä hoitoa, kasvatusta ja opetusta 0-7 -vuotiaille lapsille, ja on avoinna arkipäivisin klo 6.30–17.00. 80-paikkaisessa päiväkodissa toiminta on jaettu ryhmiin: Mustikat, Karpalot, Mansikat ja Puolukat. Ryhmissä on paikkoja 15–22 ikätason, hoidon tarpeen ja toiminnan mukaisesti. Touhulassa on ns. jakelukeittiö. Ruoka tuodaan koulujen toiminta-aikana koulun keskuskeittiöstä, muuna aikana terveyskeskuksen keittiöstä.

Vuorohoitopäiväkoti Sopukan lapset tarvitsevat aamu- ja iltahoitoa klo 5.30–23.00 välisenä aikana. Toiminta on ns. sisarusryhmätoimintaa. Sopukan yhteydessä toimii lisäksi yksi Touhulan puolipäiväinen esiopetusryhmä. Ruoka haetaan terveyskeskuksen keittiöstä.

Perhepäivähoidon toimintamuotona on hoitajan kotona tapahtuva perhepäivähoito. Yö- ja viikonloppuhoito järjestetään perhepäivähoidossa.

Leikkipuistotoimintaa tarjotaan kesällä viiden viikon ajan maksutta keskustassa sijaitsevassa Rantapuistossa. Ohjaajina toimii mm. alalle opiskelevia nuoria.

Mäntyharjun kunnallisessa varhaiskasvatuspalvelussa työskentelee n. 32 vakinaista työntekijää. Päivähoidon kaikilla työntekijöillä on tehtävään vaadittava koulutus. Päivähoitoasetus määrittelee aikuisten määrän päivähoitossa seuraavasti: päiväkodissa tulee vähintään joka kolmannella hoito- ja kasvatustehtävässä toimivalla olla sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuus. Neljää alle 3-vuotiasta kohden ja seitsemää yli 3-vuotiasta kohden tulee olla yksi koulutettu työntekijä, jolla on lastentarhaopettajan tai sosiaalikasvattajan tutkinto. Perhepäivähoitajalla voi hoitajan omat alle kouluikäiset lapset mukaan luettuna olla neljä kokopäiväistä hoitolasta.

4 KASVATUSKUMPPANUUS PERHEEN KANSSA

Kasvatuskumppanuudella varhaiskasvatuksessa tarkoitetaan vanhempien ja henkilöstön tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemisessa.⁶

Vanhempien ja kasvatushenkilöstön kasvatuskumppanuus edellyttää vanhempien ensisijaisen kasvatusoikeuden ja -vastuun tunnistamista ja hyväksymistä sekä kasvatushenkilöstön sitoutumista kiinteään yhteistyöhön. Kasvatuskumppanuus on vuorovaikutusta, molemminpuolista luottamusta, tasavertaisuutta ja kunnioitusta. Vanhemmuutta vahvistava kasvatuskumppanuus on perusta yhteistyölle, jossa kaikki osapuolet voivat olla sekä antajan että saajan roolissa. Lapsen kannalta on merkittävää, että hänelle tärkeät aikuiset keskustellen ja tutustuen löytävät yhteisesti hyväksyttävän tavan elää kodin ja päiväkodin arkea lapsen kehitystä ja kasvua tukevalla tavalla.

Yhteisen kasvatustehtävän pohjana ovat vanhempien kanssa käytävät kasvatuskeskustelut kasvun, kehityksen ja oppimisprosessien toteuttamiseksi. Näissä keskusteluissa yhdistyy vanhempien ja henkilöstön tiedot ja kokemukset lapsen hyvinvoinnin turvaamiseksi.

Päivittäiset keskustelut vanhempien kanssa ovat ensisijaisesti henkilöstön vastuulla. Kasvatuskumppanuuden yhtenä tavoitteena on tunnistaa herkästi ja mahdollisimman varhain lapsen jollakin kasvun, kehityksen tai oppimisen alueella mahdollinen tuen tarve ja luoda yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa yhteinen toimintasuunnitelma lapsen hyväksi.

Päiväkodin kasvatus- ja opetusvastuussa olevalle henkilöstölle jaetaan lapsiryhmän perheet, jolloin em. kasvatuskumppani tutustuu perheeseen paremmin ja hoitaa yhteistyön perheen ja tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa lasta koskevista asioista. Kasvatuskumppanin tehtävänä on hoitaa myös mm. kasvatuskeskustelut, perehdyttäminen päiväkotiin ja Lapsen kasvun täydentäminen (Liite 3A, kasvatuskumppanuuden toimintaohjeistus).

⁶ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003. 29

Kun uusi lapsi aloittaa hoitosuhteen päiväkodissa vanhemmat ja lapsi käyvät yhdessä tutustumassa päiväkodin sisätiloihin ja pihaan, sekä tulevan oman ryhmän aikuisiin ja lapsiin. Tutustumiskäyntejä voi olla perheen tarpeen mukaisesti. Vanhemmat voivat seurata päivän kulkua lapsiryhmässä yhdessä lapsen kanssa tai lapsi voi jäädä hetkeksi leikkimään. Perheen vastaanottanut kasvattaja kertoo tutustumiskäynnillä päiväkotiin liittyvistä käytänteistä ja sopii ajan alkukeskustelulle. Keskustelun pohjaksi vanhemmille annetaan täytettäväksi Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman (myöhemmin Lapsen vasu, Liite 3B) esitietolomake, jossa pohditaan perheen arvoja ja näkemyksiä hyvästä kasvatuksesta ja hoidosta. Alkukeskustelu voidaan käydä perheen toiveiden mukaisesti joko lapsen kotona tai päiväkodissa.

Kun lapsi on ollut päiväkodissa noin kaksi kuukautta, käydään vanhempien kanssa kasvatustalkut. Ennen keskustelua vanhemmat täyttävät Lapsen vasun ikäkaulisivut, joissa on lapsen ikätason mukaiseen kasvuun ja kehitykseen liittyviä kysymyksiä. Keskustelussa suunnitelmaa täydennetään ja siihen lisätään päivähoiton henkilöstön näkemys lapsesta. Yhteistyössä mietitään vanhempien ja päivähoiton yhteiset tavoitteet lapsen varhaiskasvatukselle. Suunnitelmassa otetaan huomioon lapsen kokemukset, tämän hetken tarpeet ja tulevaisuuden näkymät, lapsen mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja lapsen yksilölliset tuen ja ohjauksen tarpeet. Keskustelussa sovitaan myös vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön tavoista.

Päiväkodissa jatkavien lasten kohdalla kasvatustalkut käydään syntymäpäivien aikoihin tai muuna sovittuna ajankohtana. Keskustelut pohjautuvat Lapsen vasun ikäkaulisivujen kysymyksiin. Lapsen Vasun seuranta ja toiminnan arviointia kehitetään ”Mitä kuuluu- tuokion” avulla, jossa vanhemmat ja henkilöstön edustaja pysähtyvät keskustelemaan lapsen kehityksestä ja kasvusta.

Esikouluvuonna vanhemmat, esiopettaja ja lapsi tapaavat ”Eskaripysäkillä”, jossa otetaan huomioon myös lapsen mielipiteet ja kokemukset esiopetuksesta ja päivähoitosta. Eskarivuodelle laaditaan myös väljät tavoitteet. Arviointikeskustelun tavoitteena on kehittää esiopetusta ja myös koosteen muodossa antaa arvokasta tietoa opettajalle lapsesta hänen siirtyessä kouluun. Lapsen itsearviointia ei tehdä.

Perhepäivähoidossa lapsen hoitosuhteen alussa laaditaan vanhempien, perhepäivähoitajan ja päivähoitajien kanssa hoitosopimus. Näissä keskusteluissa kirjataan lapsen tapoja, tottumuksia ja taitoja arjen käytänteissä. Myös Lapsen vasua täydennetään mahdollisuuksien mukaan. Lisäksi perhepäivähoitajat voivat laatia halutessaan jokaisesta lapsesta ”kasvunkansion”, johon kerätään mm. valokuvia, tarinoita ja piirroksia. Kansio annetaan perheelle, kun lapsen hoito päättyy.

Vanhempainilaisuuksia järjestetään pitkin vuotta toimintayksiköstä riippuen esim. vanhempainillat, joulujuhla, keväthuhla, retket ja perheillat yms. Vanhempainiltojen erityisteemana oli syksyllä 2004 kasvatuskumppanuus,

päivähoidon merkitys perheelle kasvua ja kehitystä tukevana tahona ja varhaiskasvatuksen arvot.

5 VARHAISKASVATUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tavoitteena hyvinvoiva mäntyharjulainen lapsi

Mäntyharju on Itä-Suomen läänissä oleva kehittynyt maalaispitäjä ja Savon vireä rajapitäjä. Kunnan alueella sijaitsee kolmen heimon, eli hämäläisten, savolaisten ja karjalaisten rajapyykki. Mäntyharjulaisuuteen kuuluu olennaisena osana kaunis ja puhdas luonto. Tältä pohjalta luonnon merkitystä korostetaan osana paikallista mäntyharjulaista kulttuuri-identiteettiä. Päivähoidossa yhtenä osana on pyrkimys tutustuttaa lapset omaan elinympäristöönsä mahdollisuuksien mukaan.

Varhaiskasvatuksen ensisijaisena tavoitteena on hyvinvoiva lapsi. Hyvinvoiva lapsi tuntee saavansa arvostusta ja uskaltaa olla omanikäinen itsensä. Hänen terveydestä ja perustarpeista huolehditaan.

Lapsella tulee olla pysyvät ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsen suhteita vanhempiin, kasvattajiin ja muihin lapsiin vaalitaan. Aikuisen avulla lapsi oppii tunnistamaan, nimeämään ja hallitsemaan tunteitaan. Turvallisessa ja kiireettömässä ilmapiirissä lapsi voi ilmaista tunteensa, sekä kokee oppimisen ja toimimisen iloa. Lapsella on tilaisuus olla luova.

Kasvattaja tuo arjen tilanteisiin hoidon ja kasvatuksen lisäksi opetuksen ulottuvuuden. Lapsen päivä muodostuu erilaisista arkeen liittyvistä tilanteista, jotka luovat selkeän ja tarvittaessa joustavan päivärytmin. Lapsen ja kasvattajan väliset vuorovaikutustilanteet ovat tärkeitä kasvun ja oppimisen tilanteita. Kokonaisvaltaisella toiminnalla edistetään lapsen myönteistä minäkäsitystä, lapsen ilmaisutaitoja ja ajattelun kehittymistä.

Kasvattajalla tulee olla herkkyyttä ja kykyä reagoida lapsen tarpeisiin ja hänellä tulee olla selkeät arvot ja eettiset periaatteet. Aikuisen tehtävänä on myös lapsen kehityksen seuranta ja havainnointi. Nämä havaintotiedot tulee

ottaa huomioon toiminnan suunnittelussa. Kasvattajat kunnioittavat lapsen, vanhempien ja toistensa kokemuksia ja mielipiteitä ja toimivat sen mukaisesti.

Tavoitteena varhaiskasvatuksessa on, että mäntyharjulainen lapsi:

- voi hyvin ja kehittyy omaksi persoonakseen
- osaa ottaa toiset huomioon ja toimia ryhmän jäsenenä
- kehittyä itsenäiseksi ja omatoimiseksi ikätasonsa mukaan
- oppii ottamaan vastuuta ja oppii tarvittavia taitoja aikuisena selviämiseen

5.2 Toiminta- ja oppimisympäristön kuvaus

Toiminta- ja oppimisympäristön suunnittelua ja rakentamista ohjaa lapsiryhmän ja yksittäisen lapsen tarpeet sekä ryhmän toiminnan tavoitteet. Varhaiskasvatuksen toiminta- ja oppimisympäristö muodostuu fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta ympäristöstä. Siihen kuuluvat rakennetut tilat, lähiympäristö sekä toiminnalliset, eri tilanteisiin liittyvät psyykkiset ja sosiaaliset ympäristöt sekä erilaiset materiaalit ja välineet.

Fyysisen toiminta- ja oppimisympäristön suunnittelussa huomioidaan lapset tilojen käyttäjinä. Päiväkodissa tiloja muunnellaan erilaisiin käyttötarkoituksiin sen mukaan, mitä lapset omaehtoisesti haluavat leikkiä ja miten opetuksellisesti tiloja halutaan järjestää siten, että lapsilla on mahdollisuus myös omaan rauhaan ja yksilötyöskentely on mahdollista. Toimiva ympäristö tuo kasvattajien ja lasten yhteiseen toimintaan tiedollisia, taidollisia ja kokemuksellisia aineksia. Lähtökohtana on turvallisuus, terveellisyys sekä esteettisyys. Somistuksessa huomioidaan vuodenaika, kirkkovuoden juhlat ja opetukselliset näkökohdat (esim. kirjaimia, sanoja, numeroita esillä ikätason mukaisesti). Lepohuone voi toimia esim. leikkitilana, yhteisenä kokoontumistilana ja jumppahuoneena. Ruokailutilaa voi käyttää mm. askarteluun, piirtelyyn ja pelaamiseen. Ympäristön suunnittelussa huomioidaan lasten ikä- ja kehitystaso. Pyrkimyksenä on tarjota haasteita kehityksen eteenpäin viemiselle; lapsella heräisi halu tutkia, pohtia, leikkiä ja liikkua.

Ympäristön suunnittelussa pyritään tukemaan lasten itseohjautuvuutta ja omatoimisuutta. Välineet ja materiaalit ovat ikäryhmästä riippuen lasten ulottuvilla ja vapaasti käytettävissä. Jälkien siivoamista ja paikkojen siistinä pitämistä harjoitellaan samalla. Isompien lasten ryhmissä tietokoneet ovat valvotusti lasten käytössä.

Päiväkodissa on yhteinen liikuntasali, jota käytetään vuoropäivinä. Sali toimii myös juhlasalina, leikki- ja pelipaikkana sekä kokoustilana. Ulkoleikkeihin päiväkodin pihapiiri ja leikkivälineet tarjoavat hyvät mahdollisuudet. Pihalla on tilaa pallopeleihin, pyöräilyyn ja pulkkamäkeenkin talvisin. Viereinen metsä mahdollistaa tutkimusmatkat luontoon ja talvisin hiihtoretket.

Päiväkodin lähellä sijaitsevalla koulun urheilukentällä voi opetella yleisurheilulajeja tai pesäpalloa sekä talvella luistelua. Kyttälän koulun liikuntasalia on tarvittaessa myös mahdollisuus käyttää. Päiväkodissa on pieni puutyöversta.

Vuorohoitopäiväkoti Sopukan tilat on muokattu päiväkotitoimintaan sopiviksi toimistotiloista terveystakeskuksen alakertaan. Pieni, mutta toimiva piha on rakennettu terveystakeskuksen takapihalle. Hiekkalaatikko, keinut ja leikkimökit mahtuvat sinne hyvin. Tilaa vaativaa pelialuetta pihassa on vähän, mutta metsäretkille, hiihtoladulle ja luistelemaan pääsee helposti. Sisätiloissa huoneet on jaettu ruokailu- ja lepohuoneiksi. Isoa, entistä kokoushuonetta käytetään liikunta- ja leikkutilana. Tiloja muunnellaan tarpeen mukaan.

Perhepäivähoidossa hoitaja suunnittelee päivähoitohjaajan kanssa, kuinka kotiaan järjestää oman lapsiryhmänsä toimintaa varten. Lapsilla tulee olla mahdollisuus ulkoiluun joko perhepäivähoitajan omassa pihassa tai läheisessä leikkipuistossa. Leluja voi lainata kunnan lelulainasta. Perhepäivähoitaja hankkii itse materiaalit askarteluun ja suunnittelee toiminnan sisällön päivähoitohjaajan avustuksella. Palkatessaan hoitajan päivähoitohjaaja tarkistaa, että koti soveltuu lasten hoitamiseen (esim. huomioidaan hoitolapsen eläinallergiat)

Psyykinen toiminta- ja oppimisympäristö muodostuu ilmapiiristä, johon jokainen työntekijä vaikuttaa. Aikuiset pyrkivät ryhmässä luomaan turvallisen, rauhallisen ja kiireettömän ilmapiirin, jossa on aikaa kuunnella lasta ja ottaa huomioon hänen yksilölliset tarpeensa. Lapsen itsetuntoa tuetaan kiittäen ja kannustaen. Iloinen, avoin ja rohkaiseva asenne antaa lapselle mahdollisuuden oppia yrityksen ja erehdyksen kautta omatoimiseksi ja itseensä luottavaksi. Aikuisen oma malli välittyy lapselle kaikessa toiminnassa. Ryhmän toimintaa ja sen jäseniä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Arvioinnin tavoitteena on seurata lapsen yksilöllistä kehitystä ja kasvua, sekä ryhmän sisäistä toimintaa.

Sosiaalisessa toiminta- ja oppimisympäristössä korostuu lasten keskinäinen sekä aikuisten ja lasten välinen vuorovaikutus. Aikuinen asettaa lapselle turvalliset rajat ja yhteiset säännöt. Kehitystasonsa mukaan lapselle asetetaan vaatimuksia ja odotuksia esim. käytöksen ja omatoimisuuden suhteen. Lapsen ikätason mukaan hän saa tehdä itseään koskevia valintoja ja päätöksiä. Ryhmän jäsenenä lapsen yhteistyö- ja empatiakyky, huumori ja tunneilmaisu kehittyvät. Vertaisryhmässä lapset antavat virikkeitä toistensa ajatteluun ja mielikuvituksen kehittymiseen. Vanhempien kanssa keskustellaan ryhmän säännöistä.

Fyysinen toiminta- ja oppimisympäristö <ul style="list-style-type: none"> • tilat, sisustus, oppimisvälineet, 	Psyykinen toiminta- ja oppimisympäristö <ul style="list-style-type: none"> • ilmapiiri turvallinen, 	Sosiaalinen toiminta- ja oppimisympäristö <ul style="list-style-type: none"> • läheinen vuorovaikutus
---	---	---

<ul style="list-style-type: none"> • materiaalit • turvallisuus, muunneltavuus, haasteellisuus • mahdollisuus tutkimiseen, kokeiluun ja liikuntaan • välineet ja materiaalit lasten ulottuvilla • lähiympäristö 	<ul style="list-style-type: none"> • rauhallinen ja kiireetön • hyväksyvä ja myönteinen kasvatuskulttuuri • aikuiset herkkiä kuulemaan lapsia • kiitos ja kannustus • havainnointi, yksilöllisyyden huomiointi 	<ul style="list-style-type: none"> • aikuisten ja lasten kesken • lasten keskinäisen vuorovaikutuksen vahvistaminen • yhteistyökyky, tunneilmaisu, kuuntelu, empatia, huumori, rehellisyys
--	---	---

Kaavio 1. Fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen toiminta- ja oppimisympäristö

5.3 Kielen merkitys varhaiskasvatuksessa

Kielen merkitys on keskeinen, kun lapsi rakentaa kuvaa itsestään ja ympäröivästä maailmasta. Kielen hallintaan liittyvät valmiudet ovat perustana oppimisvalmiuksille. Leikillä ja saduilla on keskeinen merkitys lapsen kielenkehitykselle ja maailmankuvan syntymiselle.⁷

Pieni lapsi ilmaisee aikomuksiaan aluksi kokonaisvaltaisesti elein, ilmein ja liikkeiden avulla. Kasvattajan tulee rohkaista lasta vuorovaikutukseen. Eri tilanteisiin liittyvää kieltä opetellaan päivittäisissä toimintarutiineissa (esim. vaipanvaihtotilanne, pukeminen). Lapsen kasvaessa leikin merkitys kielen oppimisessa korostuu. Kielen avulla muotoillaan leikin tarkoitusta, sen etenemistä ja säädellään suhteita. Sadut, sekä lasten itsensä keksimät, että kasvattajan kertomat, kasvattavat lapsen luottamusta omiin kykyihinsä ja itsensä ilmaisemiseen. Rauhallinen ääniympäristö sekä virikkeellinen ja toiminnallinen kasvuympäristö tukevat kielen kehitystä.

⁷ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 17

Kaavio 2. Lindberg, P. 2004. Kielen merkitys varhaiskasvatuksessa. Toiminnan toteuttamisen keskeiset periaatteet. Stakes. Vasu-mentor koulutusmateriaali

5.4 Varhaiskasvatuksen toteuttamisen painopisteet

5.4.1 Perushoito

Varhaiskasvatus toteutuu kokonaisuutena, jossa hoito, kasvatus ja opetus nivoutuvat toisiinsa. Nämä kokonaisuudet painottuvat eri tavoin eri-ikäisillä lapsilla. Mitä pienemmästä lapsesta on kysymys, sitä enemmän painottuu aikuisen ja lapsen vuorovaikutus hoitotilanteissa. Samalla arkisessa tilanteessa kasvatus ja oppiminen tapahtuvat leikinomaisesti. Erilaisten taitojen oppimista edesauttaa lasten mahdollisuus jäljitellä vertaisryhmässä itseä taitavampien esimerkkiä.

Hyvä hoito muodostaa perustan kaikelle toiminnalle varhaiskasvatuksessa. Perushoitotilanteet tulisi olla turvallisia, ottaen huomioon myös toisten lasten ja kasvattajien turvallisuus. Jos lapsi kokee perushoitotilanteet turvallisiksi, lapsi on avoimempi ja uteliaampi ympäristöönsä ja muuhun toimintaan. Hyvällä hoidolla edistetään lapsen myönteistä minäkuvaa, ajattelun kehittymistä, lapsen ilmaisu- ja vuorovaikutustaitoja.

Perushoidossa huomioidaan lapsen yksilöllisyys ja tarpeet. Tilanteet antavat arvokkaita hetkiä, jolloin aikuisella on mahdollisuus yksilölliseen lapsen

huomiointiin. Nämä hetket luovat yhteenkuuluvuutta ja lapsi saa kokea aikuisen läsnäolon.

Tasapainoiseen hoitoon, kasvatukseen ja opetukseen kuuluvat riittävän levon, ulkoilun ja ruokailun mahdollisuus. Lasta kannustetaan omatoimisuuteen ja ohjataan siisteyskasvatukseen. Päivähoidossa kiinnitetään myös huomio hammashuoltoon mm. antamalla lapsille päivittäin välipalan jälkeen xylitol-puriste ja säännöllisillä hammashoitajan vierailuilla perehdytään hyvään ravintoon. Lasta ohjataan asianmukaiseen pukeutumiseen ja annetaan myös lapsen itse pohtia pukeutumisen ja sään syy-seuraussuhteita. Kasvattaja antaa mallin omalla toiminnallaan omasta ja ympäristön siisteydestä huolehtimalla. Epidemioissa kasvattajan velvollisuus on kiinnittää erityinen huomio puhtauteen ja tiedottaa epidemiasta vanhemmille.

Lapsen fyysinen ja motorinen kehitys edistyy arjen tapahtumissa. Liikunta edistää monipuolista lapsen kokonaiskehitystä, hyvinvointia, terveyttä ja kuntoa. Arkiliikkuminen, juoksu, kävely, kiipeily, hyppiminen sekä vuodenaikojen hyväksikäyttö (luistelu, hiihtäminen) edistävät sekä karkea- että hienomotoriikkaa. Motoristen taitojen harjoittaminen yhdistyy myös perushoitotilanteisiin esim. pukeutumiseen (mm. nappien kiinnittäminen, rusetin tekeminen).

Seuraavat päivähoidon perushoitotilanteet ja käytännöt auttavat varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja arvioinnissa.

A) Päivähoitoon saapuminen ja hoidosta lähteminen

- ❖ lapsi tuntee itsensä tervetulleeksi hoitoon saapuessaan
- ❖ lapsi saa henkilökohtaisen vastaanoton
- ❖ lapsi kokee hoitopaikan turvallisena
- ❖ vanhempien asioille on aikaa sekä tulo- että lähtötilanteissa
- ❖ vanhemmat saavat tietoa lapsen päivän kulusta
- ❖ vanhemmat ovat tietoisia päivähoidon toimintatavoista (esim. henkilökunnalle ilmoittaminen lapsen tulosta ja lähdöstä, lasten riisumis- ja pukemiskäytännöt)

B) Ruokailu

- ❖ lapsi saa monipuolista ja terveellistä ravintoa
- ❖ lapsi tutustuu erilaisiin ruokiin
- ❖ ruokailu on mukava, sosiaalinen hetki
- ❖ lapsi oppii hyviä tapoja ja omatoimisuutta
- ❖ vanhempien kanssa neuvotellaan lapsen allergioihin ja ruokavalioihin liittyvistä asioista

C) Ulkoilu

- ❖ lapsella on mahdollisuus valvottuun, vapaaseen ulkoiluun
- ❖ lapsi saa kokemuksia ulkoilusta erilaisella säällä
- ❖ lapsi tutustuu erilaisiin pihaleikkeihin
- ❖ lapsella on mahdollisuus leikkiin toisen ryhmän lasten kanssa
- ❖ vanhemmat huolehtivat säänmukaisesta vaatetuksesta
- ❖ henkilöstö huolehtii lapsen turvallisuudesta ohjaamalla lapsia noudattamaan yhteisesti sovittuja pihäsääntöjä ja huolehtimalla ulkoleikkivälineiden ja pihan kunnosta

D) Lepohetki

- ❖ lapsella on mahdollisuus päivittäiseen rauhoittumiseen ja päivälepoon
- ❖ lapselle annetaan mahdollisuus rauhoittua kuuntelemaan satuja ja musiikkia
- ❖ lapselle annetaan mahdollisuus omille ajatuksille ja mielikuville
- ❖ lapsi huomioidaan yksilönä levon tarpeen suhteen
- ❖ lapselle annetaan mahdollisuus turvalliseen aikuiskontaktiin

E) Hygienia

- ❖ lapsi oppii siisteyskasvatukseen, hygieniaan ja terveyteen liittyviä asioita
- ❖ lapsi oppii omatoimisuuteen
- ❖ lapsen yksilöllisyys huomioidaan (lapset oppivat eri tahdissa esim. kuivaksi)
- ❖ lapsen tavoista ja tottumuksista keskustellaan vanhempien kanssa

F) Pukeutuminen ja riisuminen

- ❖ lapsi oppii omatoimisuutta ja vuoron odottamista
- ❖ lapsi oppii huolehtimaan vaatteista ja jalkineista (varusteet lasten saatavilla)
- ❖ henkilöstö huolehtii, että eteistilanne on kiireetön ja porrastettu

5.4.2 Leikki

Leikkiessään lapsi tutkii, kokeilee ja oppii uusia asioita ja rakentaa suhdettaan ympäröivään maailmaan. Lapset harjoittavat leikeissään uusimpia oppejaan, taitojaan ja valmiuksiaan. He myös nauttivat taidoistaan, tiedoistaan ja kokemuksistaan. Leikissä yhdistyvät myös lasten tunteet, mielikuvitus ja ajatukset. Lapsi voi leikkiessään pohtia suhdettaan mm. perheeseen, ystäviin, yhteisöön ja erilaisiin tunnetiloihin (esim. pelot ja suru)

Leikki on aina sosiaalinen tapahtuma. Pienimpien lasten leikki toteutuu vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa, kun taas isompien lasten leikki vertaisryhmässä on suunnitelmallista ja etenee johdonmukaisesti. Leikissä ei kuitenkaan pyritä tiettyyn lopputulokseen, vaan leikki itsessään on tärkeää. Joskus lapset haluavat kuitenkin leikkiä yksin, ja kasvattajan tehtävä on antaa siihen mahdollisuus esim. tarjoamalla lapselle välineet ja paikan rauhalliselle leikille.

Lapset päättävät leikkiä itse. Heitä ei voi pakottaa siihen, mutta kasvattaja johdattaa leikin alkuun tarjoamalla erilaisia välineitä, antamalla tilaa ja mielikuvia. Kasvattaja vaihtaa välineitä ja muuntelee tilojen käyttömahdollisuuksia lasten leikkiä tukevaksi. Myös rakennetut, suuret leikit (esim. fantasialeikit) ovat lasten käytettävissä riittävän pitkän ajan. Aikuisten rakentamat leikit saattavat myös sisältyä opetussuunnitelmaan (esim. kauppaleikki tutustuttaessa ravintoon, rahan käsittelyyn tai yhteen- ja vähennyslaskun alkeisiin).

Leikissä lapsen mielikuvitus kehittyy ja mielikuvituksen avulla lapsessa taas kehittyvät muut psyykkiset toiminnot, kuten huomiokyky, ajattelu ja muisti. Kuvitteluleikit kehittyvät pienimpien lasten koti- ja eläinhahmoleikeistä isompien lasten mielikuvitus- ja satuhahmoleikkeihin (mm. prinsessat, tarzan). Rakenteluleikki kehittää silmä-käsi – koordinaatiota ja loogista ajattelua, ja se on usein pohjana erilaisille kuvitteluleikeille. Lapset rakentavat ensin leikilleen ympäristön, jotta voivat aloittaa itse leikkimisen.

Erityisesti 5-6 – vuotiaita kiehtoo erilaiset sääntöleikit. Erilaiset pelit vaativat tilaa ja aikaa. Kasvattaja voi olla leikissä selkeä ohjaaja, jolloin leikissä on alku, kesto ja lopetus. Kasvattaja voi myös antaa lasten spontaanisti kokeilla roolien hakemista ja vastuunottamista.

Kasvattajayhteisön suurin tehtävä on ymmärtää leikin arvo ja merkitys lapselle. Kun lapsi leikkii spontaanisti ja aikuinen havainnoi leikkiä, tarvitaan vaativampaa leikin epäsuoraa ohjausta. Rekvisiittaa ja rakennettua leikkiympäristöä voivat luoda aikuiset ja lapset yhdenvertaisina.

Päiväkodissa ja perhepäivähoidossa tuetaan lapsen leikkiä ikätason mukaisesti. Päiväjärjestyksessä on otettu huomioon leikin ja muun toiminnan vuorottelu sekä sisällä että ulkona.

Leikki on:

- hauskaa toimintaa vuorovaikutuksessa toisten lasten kanssa
- iloa, oivalluksia, onnistumisen kokemuksia ja elämyksiä
- mielikuvituksen ja luovuuden lähde

- suunnitelmallisuuden ja ongelmanratkaisukyvyyn harjoittelua
- sääntöjen noudattamista ja ristiriitojen ratkaisemista
- itsetunnon ja identiteetin kasvattaja

5.4.3 Liikkuminen

Terveen kasvun ja hyvinvoinnin perusta on päivittäinen liikkuminen. Se on luontainen tapa tutustua itseensä, toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Kasvattajayhteisön tehtävänä on suunnitella, ohjata ja havainnoida säännöllisesti lasten motorista kehittymistä. Toimintaympäristön tulisi olla innostava, turvallinen ja sen tulisi tarjota mahdollisuuksia harjoittaa sekä hieno- että karkeamotorisia taitoja.

Luovilla ratkaisuilla voidaan rakentaa liikkumista tukeva, turvallinen ympäristö. Lapsilla tulisi olla mahdollisuus omaan vapaaseen ja spontaaniin liikkumiseen välineitä luovasti hyväksikäyttäen. Näin liikkuminen tuottaa uusia elämyksiä ja onnistumisen kokemukset lisäävät lapsen itseluottamusta. Samalla kehittyvät lapsen fyysiset, motoriset ja sosiaaliset taidot.

5.4.4 Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen

Perusta taiteellisista kokemuksista syntyy musiikkia, kuvallista ilmaisua, tanssia, draamallista toimintaa, kädentaitoja sekä lastenkirjallisuutta vaalivassa ympäristössä. Taiteissa lapsella on mahdollisuus kehittää mielikuvitusmaailmaa, jossa kaikki on mahdollista ja leikisti totta.

Taiteelliset kokemukset ja taiteen avulla ilmaiseminen kehittävät lasta yksilönä ja ryhmän jäsenenä. Lapsuudessa saatujen taidekokemusten avulla lapsi muodostaa omat taidemieltymykset ja kiinnostuksen kulttuuriin. Kasvattajan tehtävä on antaa lapselle mahdollisuus tutustua ja kokeilla taiteen eri alueita ja näyttää lapselle oma arvostus lasten omaa kulttuuria ja yleistä kulttuuria kohtaan.

5.4.5 Tutkiminen

Lapsi on luontaisesti utelias ja tutkimalla hän tyydyttää uteliaisuuttaan. Lapsi oppii oivallusten, yritysten ja erehdysten kautta. Kasvattaja kannustaa lasta omaan ajatteluun ja ongelmanratkaisuun sekä luo innostavan oppimisympäristön ja -ilmapiirin omilla asenteillaan. Tähän ohjaavat myös monipuoliset tietokonepelit ja -ohjelmat isompien lasten opetuksessa.

5.5 Varhaiskasvatuksen pedagoginen toteuttaminen

5.5.1 Matemaattinen orientaatio

Matematiikka on osa lapsen jokapäiväistä toimintaa. Lapsi kohtaa matemaattisia ongelmia, joutuu päättämään ja ajattelemaan loogisesti arkisissa hoito- ja kasvatustilanteissa. Hän voi luoda omia teorioitaan ja testata niitä. Lasta rohkaistaan kertomaan ajattelunsa kulkua ja keskustelun merkitys onkin tärkeä matematiikan oppimisessa.

Tavoitteena on luoda kannustava ilmapiiri ja hyödyntää päivittäisessä toiminnassa lapsen elinpiiriä ja päivittäisiä tilanteita mm. ajan käsittämisen hahmottamisessa. Välineet ja materiaalit ovat lapsia kiinnostavia ja ne ovat lasten saatavilla. Tavoitteena on, että kasvattaja mahdollistaa luokittelun, vertailun, muotojen ja sarjoittamisen opetteluun yhdistämällä näitä kaikkiin sisällöllisiin orientaatioihin. Kasvattajan tehtävä on havainnoida lapsen matemaattisten taitojen kehittymistä lapsen ikätason mukaisesti.

Toimintavihjeitä:

- ❖ pienet työtehtävät
- ❖ liikunta- ja laululeikit (esim. viisi pientä ankkua)
- ❖ helmien pujottelu
- ❖ pelit
- ❖ muodot esim. askartelussa
- ❖ laskeminen perushoitotilanteissa (montako varvasta, montako perunaa)
- ❖ rakentelu
- ❖ ajan käsittäminen päivärytmin avulla
- ❖ keskustelu lasten kanssa (esim. sarjoittaminen: hedelmät - kasvikset)

5.5.2 Luonnontieteellinen orientaatio

Päivähoidossa lapsi tutustuu lähiympäristöön ja luontoon. Tavoitteena on tukea lapsen luontaista kiinnostusta luontoa ja sen ilmiöitä kohtaan. Lasta

kannustetaan harjoittelemaan ottamaan vastuuta luonnon ja ympäristön hyvinvoinnista.

Kasvattaja kannustaa omaehtoiseen tutkimiseen ja suu-seuraussuhteiden tulkitsemiseen omalla asenteellaan ja toiminnallaan. Kasvattaja ohjaa luontoa kunnioittavaan elämänasenteeseen ja antaa mahdollisuuden tutustua sekä luonnonvaraiseen että rakennettuun ympäristöön. Kasvattaja tarjoaa välineitä ja tukee lasta omien aistien käyttämiseen.

Toimintavihjeitä:

- ❖ retket / liikennekasvatus
- ❖ rakennettu ympäristö / tutkiminen
- ❖ tutkimustilanteet (lumen sulaminen, veden haihtuminen)
- ❖ kierrätys, lajittelu, kestävä kehitys
- ❖ tutkimusvälineistö (luupit, suurennuslasit, ötökkäpurkit, haavit)
- ❖ sään ja vuodenaikojen seuraaminen
- ❖ tutustuminen luonnonmateriaaleihin ja -aineisiin
- ❖ luonnonantimet (marjat, sienet)
- ❖ luonnonsuojelu (ohjataan, että roskaaminen ja oksien katkominen ei ole oikein)

5.5.3 Historiallis-yhteiskunnallinen orientaatio

Historiallis-yhteiskunnallisessa orientaatiossa rakennetaan lasten kanssa käsitystä menneisyydestä ja lähihistoriasta sekä opetellaan nyky-yhteiskunnassa selviämisen taitoja. Tavoitteena on lisätä lasten ymmärrystä siitä, miten ennen elettiin; millaista oli kun lapsen omat vanhemmat olivat pieniä tai miten elämä on muuttunut isovanhempien aikana ja miten nyky-yhteiskunta toimii verrattuna "vanhoihin aikoihin". Tavoitteena on antaa lapsille käsitys lähihistorian esineistä, tavoista, kulttuurista, ympäristöstä ja ravinnosta.

Kasvattajan vastuulla on pohtia, mitä on kriittinen ajattelu ja kuinka sitä voi lapsille opettaa. Kasvattajan tehtävä on luoda ympäristö, jossa lasta suojellaan ja opettaa vähitellen itsesuojeluun kuuluvia taitoja.

Toimintavihjeitä:

- ❖ retket lähiympäristön kohteisiin, nähtävyyksiin (veteraanipuisto, kotiseutumuseo, juoksuhaudat)
- ❖ valokuvat, elokuvat / dokumentit
- ❖ näyttelyt (esineet, taide)
- ❖ vanhempien ihmisten vierailut ja tarinatuokiot
- ❖ työnäytökset (esim. kehrääminen, karstaaminen, puutyöt)
- ❖ kalenterin juhlapäivien huomiointi (esim. joulukuun, kalevalanpäivä, itsenäisyyspäivä)
- ❖ tapakasvatus
- ❖ seura- ja perinneleikit
- ❖ perinneruokiin tutustuminen
- ❖ kansallispuvut
- ❖ tanhut, kansanmusiikki, soittimet (viulu, kannel, harmonikka, harmoni)
- ❖ keskustelua arjen käytänteistä (esim. miten ennen matkustettiin, sähköttömyys)
- ❖ keskustelu turvallisuudesta (mielikuvaharjoitukset ”mitä tekisit, jos eksyisit?”)
- ❖ tietoyhteiskunnan alkeet (atk-opetus)

5.5.4 Esteettinen orientaatio

Taide- ja kulttuurikasvatus tarjoaa lapsille monipuolisia elämyksiä. Päivähoidossa tavoitteena on antaa mahdollisuus luovaan toimintaan eri taiteenalueet huomioiden. Kasvattaja tarjoaa monipuolisen välineistön, tilan ja ajan erilaisten esteettisten elämysten luomiseen, havainnointiin, kuuntelemiseen, tuntemiseen ja kokemiseen. Tavoitteena on, että lapsen estetiikan taju kehittyisi ja lapsi alkaisi arvostaa taiteita ja kulttuuria. Toiminnassa kasvattajien on ensisijaisen tärkeää muistaa, että korostetaan tekemisen iloa ja vahvistetaan luottamusta lapsen omiin taitoihin. Tavoitteena on, että lapsen töissä näkyy lapsen kehitystasoa vastaava oman käden ja tuottamisen jälki.

Leikillä ja saduilla on varhaislapsuudessa erityinen merkitys lapsen kielen kehitykselle. Kielen oppiminen on luova prosessi ja oppimisessa jäljittely on tärkeä oppimismalli. Aikuis- ja vertaisryhmän kanssa käydyt keskustelut ja äidinkielellä leikittelyt kehittävät lapsen ajattelua ja ilmaisua. Kommunikaatiotaitoja, sosiaalisia ja kulttuurisia tapoja vahvistetaan silloin, kun kieli on mukana oppimisessa.

Toimintavihjeitä:

A) Äidinkieli

- ❖ sadut, lorut, runot, sanaleikit, riittäminen
- ❖ sadutus
- ❖ kirjastokäynnit
- ❖ teatteriesitykset; oman henkilöstön toteuttamat / vierailut (pöytä-, nukke-, varjoteatterit, näytelmät, pantomiimit, roolileikit)
- ❖ elokuvat
- ❖ diasadut
- ❖ satukasetit
- ❖ keskustelut

B) Musiikki

- ❖ laulut, laululeikit
- ❖ soittimet (rytmisoittimet, tutustuminen orkesterisoittimiin)
- ❖ musiikin peruskäsitteet
- ❖ musiikin integroiminen muihin taidemuotoihin (musiikkimaalaus, musiikkiliikunta ja tanssi)
- ❖ konserttikäynnit (konserttikäyttäytyminen)

C) Kuvataide

- ❖ erilaiset tekniikat kuvan tuottamisessa (mm. väriliidut, huopakynät, puukynät, laveeraus, hiili, vesi- ja peitevärit, sormivärit)
- ❖ leikkaaminen, rypistely, repiminen
- ❖ kierrätys- ja luonnonmateriaaliaskartelut
- ❖ taidenäyttelyt; omien rakentaminen ja vierailut
- ❖ videointi, valokuvaus
- ❖ rakentaminen
- ❖ tekstiili- ja puutyöt

D) Liikunta

- ❖ Perusliikuntamuodot, joiden avulla lapsi siirtyy paikasta toiseen (juoksu, kävely, kiipeily, hyppiminen ja kieriminen)
- ❖ hiihto, luistelu
- ❖ uiminen
- ❖ seikkailuliikunta
- ❖ Liikkeet, joiden avulla lapsi käsittelee erilaisia välineitä (mm. pallon lyöminen, potku, pompotus, heittäminen, kiinniottaminen)
- ❖ välinevoimistelu (mm. hernepussit, taikavarjo, pallo)
- ❖ tempuradat
- ❖ satujumpat
- ❖ Kytälän koulun salin, Kisalan, urheilualan hyväksikäyttäminen

5.5.5 Eettinen orientaatio

Eettinen orientaatio sisältää arvo- ja normikysymyksiä. Se kulkee mukana

kaikessa toiminnassa lasten kanssa. Kasvattajat toteuttavat yhdessä sovittuja arvoja käytännön työssä.

Tavoitteena on lapsen minäkuvan ja terveen itsetunnon kehittäminen, sosiaalisten taitojen hallinta sekä elinympäristön kunnioitus. Lapsen tulee saada kokea onnistumista ja hyväksyntää. Omien tunteiden tunnistamista ja hallintaa sekä vastuunottamista omista teoista ja tekojen seurauksista opetellaan turvallisesti yhdessä lapsen kehitystaso huomioiden. Lapselle tulisi järjestää tilaisuuksia kokea, että on ilo olla yhdessä.

Jokapäiväisessä elämässä tulee tilanteita, jolloin voi pohtia oikean ja väärän, hyvän ja pahan, totuuden ja valheen merkitystä yhteiselämässä. Kasvattajan oma malli ja esimerkki lapselle ovat tärkeitä. Eettistä ajattelua voi kehittää esim. tapakasvatuksella, pienten työtehtävien kautta (omien jälkien siivoaminen, yhteisistä tavaroista ja tiloista huolehtiminen), roolileikkien avulla (yritetään eläytyä toisen asemaan) ja paljon keskustellen lasten kanssa. Opetellaan myönteistä suhtautumista muihin ihmisiin ja eri kulttuureihin. Keskustelut vanhempien kanssa yhteisten sääntöjen löytämiseksi edesauttavat lapsen oppimista.

5.5.6 Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio

Uskonnollis-katsomuksellisen orientaation tavoitteena on perehtyä lapsen oman uskonnon tai katsomuksen perinteeseen sekä tapoihin ja käytäntöihin. Lapselle tarjotaan mahdollisuus hiljaisuuteen, ihmettelyyn, kyselemiseen ja pohdintaan. Samalla vahvistetaan lapsen kykyä ymmärtää sanatonta ja symbolista, jota ovat esim. kynttilän sytytys, piiri, kädestä kiinnipitäminen, polvistuminen, alttari, risti ja kirkkovuoden värit. Tavoitteena on myös tutustua lapsia lähellä olevien erilaisten uskontojen ja katsomusten tapoihin. Uskontokasvatuksen toteuttamisessa tehdään yhteistyötä ev.lut. seurakunnan kanssa. Lapsen yksilöllisessä päivähoitosuunnitelmassa sovitaan vanhempien kanssa uskonnollis-katsomuksellisen orientaation lapsikohtaisesta sisällöstä.

Toimintavihjeitä:

- ❖ ruokarukoukset
- ❖ lasten virret ja muut hengelliset laulut
- ❖ juhlapyhien hengellinen sanoma
- ❖ srk:n päivähoitossa järjestämät uskontotuokiot
- ❖ vierailut seurakuntakeskuksessa (esim. joulun- ja pääsiäistäpahtumat)
- ❖ esikoululaisten koulutien siunaaminen
- ❖ kirkkoon tutustuminen
- ❖ häät, kaste ja muut sakramentit
- ❖ surun / kuoleman kohtaaminen ja lasta askarruttavien kysymysten pohtiminen yhdessä

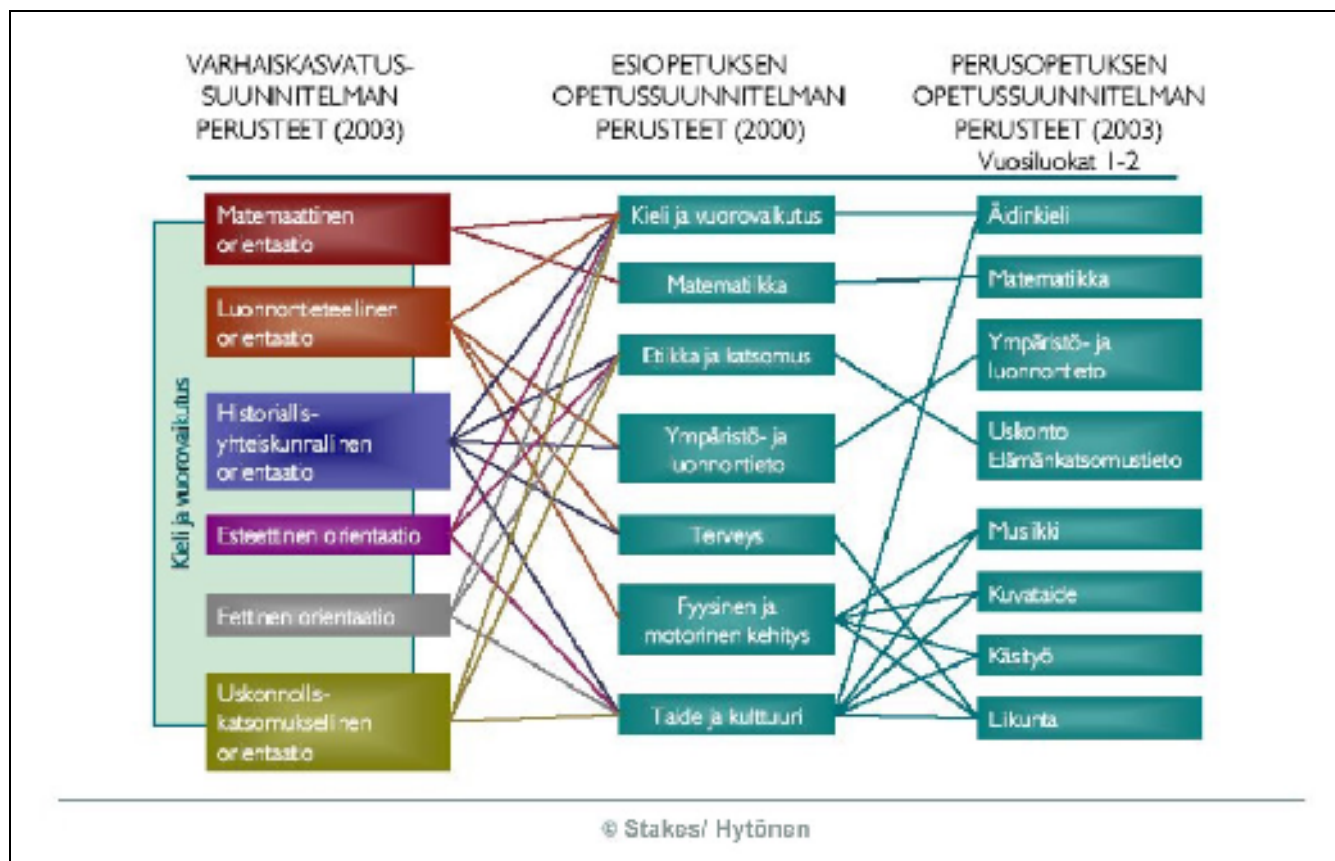
5.5.7 Sisällöllisten orientaatioiden jatkumo esiopetuksen opetussuunnitelman sisältöalueisiin

Varhaiskasvatuksen sisältöä, laatua ja kuntien varhaiskasvatussuunnitelmien laatimista ohjaavat valtakunnallisesti varhaiskasvatussuunnitelmien perusteet ja vastaavasti esiopetuksen sisältöä, laatua ja paikallisten esiopetussuunnitelmien laatimista ohjaa valtakunnalliset esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetuksen opetussuunnitelma muodostavat yhdessä varhaiskasvatuksen kokonaisuuden.

Esiopetus on suunnitelmallista opetusta ja kasvatusta, jota tarjotaan lapselle vuotta ennen oppivelvollisuuden alkamista. Varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus muodostavat lapsen kehityksen kannalta johdonmukaisesti etenevän jatkumon. Esiopetuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet päättää opetushallitus.

Varhaiskasvatuksen orientaatiot ovat oppiaineita laaja-alaisempia. Näin ollen varhaiskasvatuksessa ei ole oppiaineita. Esiopetuksessakaan ei ole varsinaisia oppiaineita vaan esiopetuksessa käsitellään keskeisiä sisältöalueita. Varhaiskasvatuksen sisällölliset orientaatiot ja esiopetuksen keskeiset sisältöalueet muodostavat yhtenevän jatkumon. Esimerkiksi varhaiskasvatuksen matemaattinen orientaatio on selkeästi esiopetuksen matematiikan sisältöalueen taustalla.⁸

⁸ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 27

Kaavio 3. Hytönen, J. 2003. Vasun sisällölliset orientaatiot osana suunnitelmallista jatkumoa. Stakes. Varttuassa julkaistua.

Esiopetusta Mäntyharjussa annetaan päiväkotitouhulassa ja kyläkouluilla (Leppäniemi, Toivola, Varpanen). Esiopetus noudattaa kunnassa laadittua esiopetussuunnitelmaa ja opetusta annetaan kouluvuoden aikana.

Mäntyharjulaiset esikoululaiset tekevät koulun erityisopettajan johdolla tammikuussa yhden kerran kirjallisia tehtäviä, joissa kartoitetaan mm. lasten keskittymiskykyä, muistia ja taitoa toimia kuultujen ohjeiden mukaan. Jos tehtävät osoittavat tuen tarvetta jollakin oppimisen osa-alueella, esiopetuksessa lasta tuetaan kevätkauden ajan erityisesti näissä kouluun tarvittavissa taidoissa. Tämä tarjoaa myös mahdollisuuden vanhemmille keskustella koulun erityisopettajan kanssa lapsen ensimmäisen luokan aloittamiseen liittyvistä asioista.

Lapsen päivähoitosta kouluun siirtymävaiheen yhteistyömuotoja ollaan kehittämässä. Mahdollisuuksien mukaan koulun opettaja käy päiväkodissa keväällä luokkajaon selvittyä kertomassa tulevasta kouluvuodesta koulutulokkaille ja heidän vanhemmilleen. Vanhemmilla on samalla mahdollisuus tutustua lapsensa tulevien koulukavereiden vanhempiin, kysellä mieltä askarruttavia kysymyksiä tulevalta opettajalta tai esikouluopettajalta. Tiedonsiirtoa yksittäisistä lapsista esiopetuksesta kouluun kehitetään. Lapsen vasuun on liitetty eskarivuoden keväällä täytettävä arviointikeskustelukaavake, joka olisi samalla tiedonsiirtolomake kouluun. Tähän tarvitaan vanhempien suostumus, joka kysytään esikouluilmoittautumiskaavakkeessa.

6 TUETTU VARHAISKASVATUS

6.1 Tukea tarvitsevat lapset

Varhaiskasvatuksen periaatteena on, että kaikilla lapsilla on oikeus tulla hyväksytyksi ja erityiskasvatus toteutetaan mahdollisimman pitkälle yleisten varhaiskasvatuspalveluiden yhteydessä. Lapsella voi olla erityisen tuen tarvetta fyysisen, tiedollisen, puheen ja kielen, tunne-elämän tai sosiaalisen kehityksen alueella. Tuen tarve voi olla lyhytaikaista tai pysyvämpää. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen hoito, kasvatus ja opetus tarvitsee suunnitelmallista toiminnan sisällön laadintaa ja jatkuvaa havainnointia ja arviointia.⁹

6.2 Tuen havaitseminen ja erityistuen toteuttaminen

Mäntyharjun varhaiskasvatuksen yleisenä tavoitteena on havaita erityisen tuen tarve mahdollisimman varhain, jolloin voidaan tarjota lapselle mahdollisimman hyvät kasvun ja kehityksen edellytykset. Tuen tarpeen arvioinnissa tärkein lähtökohta on vanhempien ja kasvatushenkilöstön yhteinen näkemys. Yhdessä vanhempien kanssa sovitaan niistä tukitoimenpiteistä, jotka auttavat lasta selviytymään arjessa sekä yhteistyöstä eri asiantuntijoiden kanssa. Vanhempien tukena erityisen tuen tarpeen arvioinnissa voivat olla myös mm. neuvolan terveydenhoitajat ja / tai kunnan sosiaalityöntekijät (Liite 4, Matti Mäntyharjulaisen hoitopolku). Yhdessä vanhempien ja asiantuntijoiden kanssa sovitaan myös, jos lapsi tarvitsee tarkempaa kehityksen arviointia tai jatkotutkimuksia.

Tuettu varhaiskasvatus on osa päivähoidon palvelujärjestelmää ja Mäntyharjussa erityisen tuen tarpeessa olevat lapset pyritään sijoittamaan vanhempien toiveiden mukaisesti (pääsääntöisesti päiväkotia) ja lapsen tarvitsema tuki järjestetään siihen hoitopaikkaan, missä lapsi on. Mäntyharjussa ei ole erityispäiväkotia tai erityisryhmiä.

Vanhempien päätöksellä ja asiantuntijalausunnon perusteella lapsella voi olla oikeus pidennettyyn oppivelvollisuuteen 6-vuotiaana, jonka hän suorittaa pääsääntöisesti päiväkodin esiopetusryhmässä. Lapselle laaditaan silloin päivähoidossa HOJKS eli henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma, missä määritellään tukitoimet ja erityisopetuksen sisältö ja määrä. Lapsella on silloin mahdollisuus saada koulun erityisopettajan palveluja.

Mikäli lapsi kuuluu pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin, hänellä on oikeus vanhempien päätöksellä ja asiantuntijalausunnon perusteella osallistua jo 5-vuotiaana maksuttomaan esiopetukseen. Varhennettu esiopetus järjestetään

⁹ Heinämäki, L. 2003, 1

silloin siinä ryhmässä, missä lapsi on hoidossa ja hänelle laaditaan tarkennettu esiopetuksen suunnitelma.

6.2.1 Tukitoimet varhaiskasvatuksessa

Jokaiselle erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tulee lakisääteisesti (Laki lasten päivähoitosta § 7a) laatia suunnitelma, joka tehdään yhdessä vanhempien ja asiantuntijoiden kanssa. Yksilöllisessä päivähoitosuunnitelmassa (Liite 5) määritellään miten asiantuntija-arviossa esitetyt suositukset ja tukitoimet liitetään tuettuun varhaiskasvatukseen.

Pedagoginen ja kuntoutuksellinen tuki pyritään järjestämään lapsen päivittäistä toimintaa tukevaksi. Erityisen tuen tarpeessa olevat lapset toimivat yhdessä muiden lasten kanssa. Toimintamalleja ovat muun muassa yhteistoiminnallinen oppiminen ja pienryhmätoiminta.

Päivähoitossa käytettäviä tukitoimenpiteitä ovat mm. ryhmäkoon pienentäminen tai ryhmä- tai henkilökohtainen avustaja ja apuvälineet ja materiaalit kuntoutuksen toteuttamiseksi.

Varhaiskasvatuksen tukitoimet ovat kasvatuksellisia keinoja, joilla ympäristöä ja toimintaa muokataan vastaamaan paremmin lapsen tarpeita. Toisin sanoen se on suunnitelmallista perustyön arviointia ja kehittämistä.

Kasvatuksellisia tukitoimia ovat mm.:

1. Kasvatuskumppanuuden vahvistaminen kodin ja päivähoiton välillä
 - vanhempien havainnot ja kokemukset esille
 - tuen järjestämisestä sovitaan yhdessä lapsen suunnitelmassa
2. Kasvatustoiminnan mukauttaminen / eriyttäminen
 - tavoitteet ja toiminta suunnitellaan lapsen tarpeiden ja kehitystason mukaisesti ja sovitaan vanhempien kanssa, miten toteutetaan
 - yksilö- ja pienryhmätoiminta
 - perustaitojen harjaannuttaminen, itsetunnon vahvistaminen
3. Kuntouttavien elementtien vahvistaminen
 - struktuurin eli rakenteen hahmottamisen helpottaminen ajan, tilan, ihmisten ja toimintojen suhteen (esim. selkeä päivärytmi, pysyvät hoitajat)
 - hyvä vuorovaikutus
 - vertaisryhmän tuki¹⁰
4. Kasvatus- ja oppimisympäristön mukauttaminen

¹⁰ Heinämäki, L. 2003, 2

- tilojen tarkoituksenmukainen käyttö
- myönteinen ja turvallinen kasvuympäristö
- tarkoituksenmukaiset opetus-, leikki- ja kuntoutusmateriaalit sekä apuvälineet

6.2.2 Tukipalvelujen liittäminen varhaiskasvatukseen

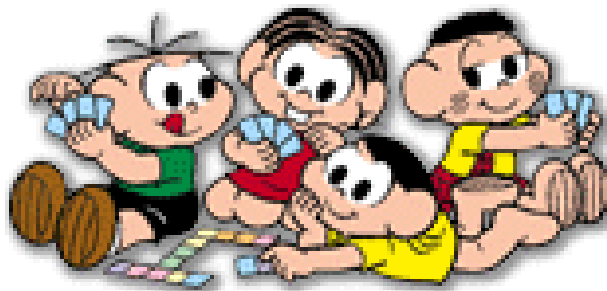
Lapsen tuen tarpeen mukaan varhaiskasvatukseen voi liittyä muita tukipalveluja, esim. erilaiset terapiat. Mäntyharjulaisilla lapsilla on mahdollista saada tarvitsemaansa terapiaa kunnan terveystoimen palveluna (puheterapeutti tai fysioterapeutti) tai yksityisenä terapiapalveluna (mm. toimintaterapeutti). Yksityisiin terapiapalveluihin vanhemmilla on mahdollisuus silloin, kun lapsi kuuluu KELAN korotetun hoitotuen piiriin. Osa terapiapalveluista voidaan toteuttaa päivähoidon tiloissa, esim. toiminta- ja fysioterapia. Vanhemmat itse ottavat yhteyttä näihin tahoihin.

Erikoissairaanhoidon palveluja antaa Mikkelin keskussairaalan lasten neurologian poliklinikka, lasten psykiatrian poliklinikka ja Vaalijalan kuntayhtymän Etelä-Savon poliklinikka.

6.3 Eri kieli- ja kulttuuritaustaan kuuluvien lasten varhaiskasvatus

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten varhaiskasvatus järjestetään tavallisten varhaiskasvatuspalvelujen yhteydessä. Lapsen liittymistä ryhmään ja hänen sosiaalisia kontaktejaan tuetaan tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Lasta autetaan ja ohjataan suomen kielen oppimiseen ja käyttämiseen. Lapsen myönteinen minäkuva rakentuu siitä, että hänen kulttuuriinsa kuuluvia asioita arvostetaan.

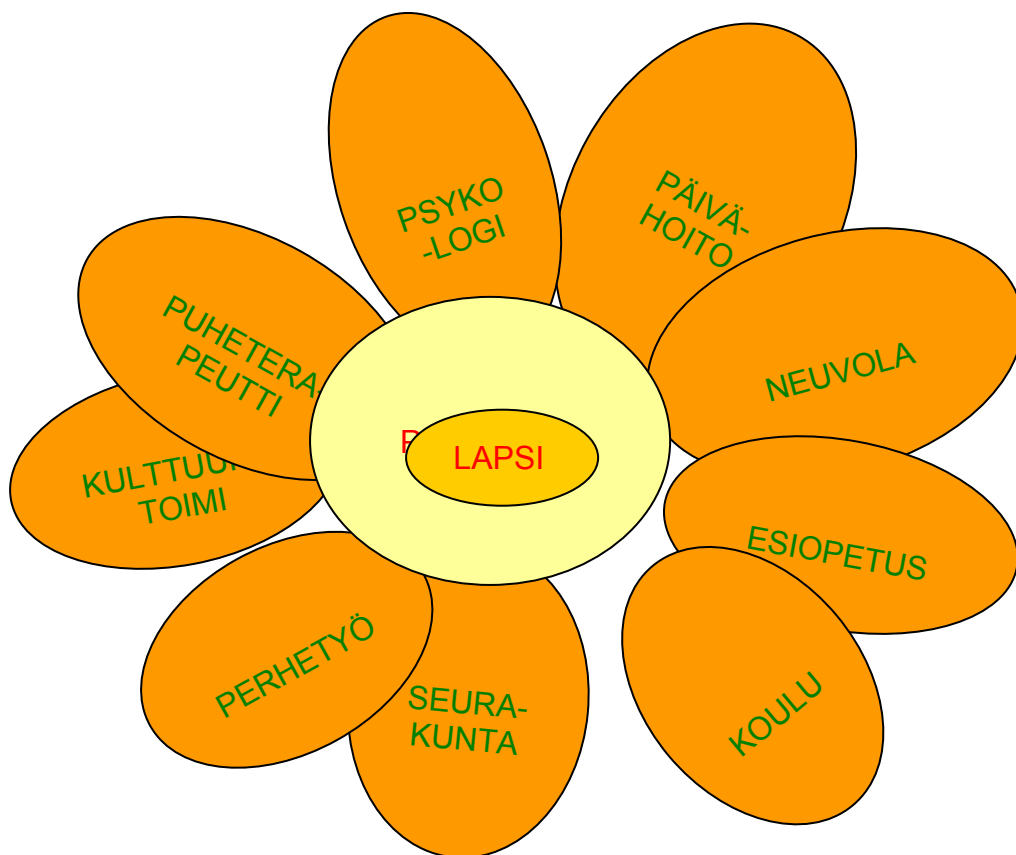
Vanhempien kanssa käydään kasvat keskustelu, jossa keskustellaan perheen kulttuurista, tavoista ja toiveista, sekä annetaan tietoa suomalaisen varhaiskasvatuksen käytännöistä. Vanhempien kanssa sovitaan myös uskontokasvatuksen periaatteista ja käytännöistä perheen vakaumusta kunnioittaen. Mikäli vanhempien suomen kielen taito ei riitä keskustelun käymiseen, pyydetään tulkki avuksi.

7 VERKOSTOYHTEISTYÖ

Verkostoyhteistyön tavoitteena on huolehtia turvallisessa ja toisia kunnioittavassa ilmapiirissä lapsen tasapainoisesta kasvusta ja kehityksestä. Verkostoyhteistyötä tehdään laajan lasta ja perhettä palvelevan verkoston kanssa. Yhteistyö eri tahojen kanssa on säännöllistä ja se edellyttää lapsen huoltajien suostumusta. Yhteistyön ensisijaiset toteuttajat ovat varhaiskasvatuksen henkilöstö ja lapsen perhe.

Mäntyharjulla päivähoito tekee yhteistyötä mm. lastenneuvolan, muun perusterveydenhuollon (esim. puheterapeutti, psykologi), opetustoimen, sosiaalitoimen perhetyön ja seurakunnan kanssa.

Kuva 1. Varhaiskasvatuksen verkostoyhteistyö

Verkostoyhteistyön yhtenä keskeisenä tavoitteena on mahdollisimman varhainen tuen tarpeen havaitseminen. Kun lapsen puheen- tai kommunikaation kehitys ei etene toivotulla tavalla, hänellä on mahdollisuus päästä puheterapeutin tutkimuksiin, terapiaan tai seurantaan. Terveyskeskuksen puheterapeuttipalveluja on tällä hetkellä saatavilla yhtenä

päivänä viikossa. Päivähoito saa tarvittaessa asiantuntija-apua puheterapeutilta mm. ärrä-koulun suunnittelemisessa. Kun lapsen kehityksessä ilmenee huolestuttavia muutoksia tai kehitys ei etene ikätason mukaisesti, hän voi päästä psykologin tutkimuksiin. Psykologi hoitaa tarvittaessa lapsen kehitystasoarvioinnit. Vanhempien luvalla psykologi on yhteydessä hoitopaikkaan ja pyytää kirjoittamaan lapsesta havaintoja päivähoiton näkökulmasta. Myös terveyskeskuspsykologin palveluja on Mäntyharjulla vain kerran viikossa tarjolla.

Lastenneuvolan työntekijät tukevat vanhempia vanhemmuuden kasvuun ryhmätapaamisissa perhevalmennuksessa ennen synnytystä ja synnytyksen jälkeen. Kotikäynneillä ja neuvolatapaamisilla kiinnitetään erityistä huomiota vanhemman ja lapsen väliseen varhaiseen vuorovaikutukseen vahvan tunnesiteen muodostamiseksi. Tavoitteena on, että lapsi saisi kasvaa mahdollisimman turvallisessa, rakastavassa ja hänen tarpeensa huomioivassa perheessä, jotta hänestä kasvaisi sosiaalinen, itseään arvostava, itseensä luottava ja muita kunnioittava vanhempi.

Päivähoitohenkilöstö voi vanhempien suostumuksella olla yhteydessä neuvolan henkilökuntaan lapsen kasvuun tai kehitykseen liittyvissä kysymyksissä. Näin voidaan yhdessä vanhempien kanssa seurata ja tukea lapsen kasvua ja kehitystä ja tarvittaessa ohjata perhettä hakeutumaan eri palveluihin. Myös uuden hoitosuhteen alussa päivähoito saa tarvittaessa vanhempien suostumuksella tietoa lapsesta neuvolan terveydenhoitajilta, jotka ovat tunteneet lapsen ja perheen kauemmin. Neuvolan henkilöstö opastaa myös tarvittaessa terveyteen liittyvissä asioissa.

Koulun kanssa yhteistyöllä kehitetään opetuksen sisältöä siten, että lapselle varmistetaan kasvatuksellinen ja opetuksellinen jatkumo. Esim. varhennetun esiopetuksen piirissä olevat lapset saavat koulun erityisopettajan palveluja päivähoitossa. Ryhmän henkilöstön ja erityisopettajan yhteistyö edellyttää saumatonta tiedonsiirtoa lapsen kehityksestä. Lisäksi esikouluikäisille suunnatut kouluvalmiustehtävät auttavat luomaan jatkumoa esiopetuksen ja koulun välille.

Perhetyöntekijän kanssa on sovitut lapsen etua palvelevat yhteistyökäytännöt. Päivähoidon henkilöstö ja perhetyöntekijä ovat tavanneet noin kaksi kertaa vuodessa käsitellen yhteisten perheiden asioita. Perheellä ja lapsella, jotka tarvitsevat myös perhetyöntekijän tukea, on päivähoitossa nimetty oma kasvattaja. Hänen vastuullaan on pääasiallisesti yhteistyö perheen ja perhetyöntekijän kanssa. Kasvattaja osallistuu lapsen asioihin liittyviin palaverihin. Kasvattaja voi myös vanhempien suostumuksella kertoa esim. lapsen käyttäytymisestä päivähoitossa perhetyöntekijälle perheen kriisitilanteissa.

Kulttuuritoimen kanssa tehtävä yhteistyö perustuu pääsääntöisesti lapsille suunnattujen kulttuuritapahtumien suunnitteluun ja järjestämiseen. Kirjasto tarjoaa palveluja päivähoiton henkilöstölle ja lapsille tarpeen mukaisesti. Myös näyttelytilaa hyödynnetään lasten omien töiden taidenäyttelyille.

Seurakunnan päiväkerhoissa käy perhepäivähoidossa ja kotona olevia lapsia, ja perhekerhotyö tukee avointa varhaiskasvatustoimintaa. Tavoitteena on, että päivähoitossa tapahtuva uskontokasvatus toteutetaan osin päivähoitohenkilöstön toimesta. Seurakunta lainaa materiaaleja mahdollisuuksien mukaan. Muita yhteistyömuotoja ovat esim. joului- ja pääsiäisajan hartaudet tai vaellukset, jotka ovat seurakunnan järjestämiä. Päiväkodissa vierailee myös seurakunnan työntekijöitä kertoen omasta työstään (esim. kanttori, pappi) ja lapsityöntekijä, joka pitää noin kerran kuukaudessa uskontotuokion. Tuokioiden aiheet on suunniteltu yhdessä päiväkotihenkilökunnan kanssa.

Moniammatillisen tieto-aidon hyödyntäminen tukee varhaiskasvatushenkilöstön ammatti-identiteettiä ja takaa siten myös laadukkaampaa päivähoitoa. Verkostoyhteistyössä jokaisen työntekijän erityisosaaminen selkiytyy, yhteinen kieli muodostuu ja tiedon jakaminen ja siirtäminen helpottuu. Siten Mäntyharjussa toimii varhaiskasvatusta kehittäviä moniammatillisia työryhmiä.

Esiopetustiimiin kuuluu päivähoitosta lastentarhanopettaja ja sosiaalikasvattaja sekä perusopetuksen puolelta erityisopettaja ja luokanopettaja. Tiimin tavoitteena on vahvistaa päivähoiton ja koulun välistä tiedonkulkua ja yhteistyötä sekä koota yhteen esiopetuksen kehittämideoita ja esiopetusta toteuttavia opettajia esim. yhteisten teemailtojen tai koulutuksen puitteissa. Työryhmän tehtävänä on päivittää kunnan esiopetussuunnitelma sekä pohtia varhaiskasvatus- ja esiopetussuunnitelman sisällöllistä ja toiminnallista jatkumoa. Työryhmä kokoontuu tarvittaessa.

Erityispäivähoidon työryhmään kuuluu lastentarhaopettajia, henkilökohtainen avustaja, perhepäivähoitaja, perhetyöntekijä, lastenneuvolan terveydenhoitaja, terveyskeskuspsykologi, koulun erityisopettaja ja kiertävä erityislastentarhanopettaja, ja ryhmä on kokoontunut noin kerran kahdessa kuukaudessa. Työryhmän tavoitteena on ollut tiedonkulun tehostaminen, yhteistyön tiivistäminen eri tahojen välillä, vastualueiden ja työn selkiyttäminen sekä henkilöstöresurssien ja erityisosaamisen hyödyntäminen.

Ryhmän tehtävänä on ollut suunnitella ”Matti Mäntyharjulaisen” hoitopolku, jossa on tiivistetysti koottu lapsen erityisen hoidon ja kasvatuksen tukitoimet ja -palvelut. Työryhmä on myös järjestänyt koulutusta mm. varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta Mäntyharjulla. Tavoitteena on jatkaa eri tahojen (päivähoito, sosiaalitoimi, lastenneuvola, koulu/erityisopetus ja seurakunnan lapsityö) koulutus- ja keskusteluiltoja. Näiden tapaamisten tarkoituksena on nostaa esiin ajankohtaisia lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseen liittyviä asioita sekä saada tiedon- ja ajatustenvaihdon yhteydessä moniammatillista näkökulmaa arjen työhön.

Mäntyharju on myös osallistunut seutukunnalliseen yhteistyöhön. Seutuhanke ”Vanhemmuuden tukeminen ja varhainen puuttuminen työtavaksi Mikkelin seudulla” päättyi keväällä 2005. Hankkeen toiminta-ajatuksena vanhemmuuden tukemisessa ja syrjäytymisen ehkäisyssä on laadukkaan peruspäivähoidon vahvistaminen. Tähän päästään tukemalla henkilöstön

osaamista, havaitsemalla jo olevat hyvät käytännöt ja siirtämällä niitä työvälineiksi arjen työhön ja kehittämällä kuntien eri toimijoiden kanssa uusia toimintamalleja.

Hankkeen yhteydessä Mäntyharjun päivähoidolla oli mahdollisuus käyttää kiertävän erityislastentarhanopettajan (myöhemmin kelto) palveluja. Kelton tehtävänä oli mm. antaa konsultointiapua erityistä tukea ja kasvatusta tarvitsevien lasten ohjaukseen ja opetukseen, toimia erityispäivähoidon työryhmän jäsenenä ja osallistua kuntoutussuunnitelmapalaveriin. Lisäksi päivähoitohenkilöstö osallistui hankkeen Mikkelin seudulla järjestämiin koulutuksiin.

8 VARHAISKASVATUKSEN SUUNNITTELU, ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN

8.1 Varhaiskasvatuksen toteuttamiseen osallistuva henkilöstö

Varhaiskasvatuksen suunnittelu tapahtuu yhteistyössä henkilöstön, vanhempien ja lasten kanssa. Lähtökohtana suunnittelulle on päivähoidon arvot, kasvatuspäämäärät ja toiminta-ajatus. Hyvä suunnitelma, motivoitunut henkilöstö ja jatkuva työn arviointi ja kehittäminen takaavat laadukkaan päivähoidon Mäntyharjussa. Laadun arviointi on päivähoitossa jatkuva prosessi, jonka tavoitteena on kehittää kaikkia varhaiskasvatustalv palveluja. Laadunhallinnassa tärkeitä elementtejä ovat asiakaslähtöisyys, henkilöstön ammatillinen osaaminen ja hyvin toimiva yhteistyö.

Päivähoitohenkilöstö **havainnoi** lasta ja lapsiryhmää. Henkilöstön tehtävänä on lasten yksilölliset tarpeet, kiinnostuksen kohteet ja kehitystaso. Vanhempien kanssa laadittu lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on perustana lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen seurannalle ja siten koko toiminnan suunnittelulle. Lapsiryhmässä yhteistoiminnan seuraaminen ja lasten ryhmäytymisvaiheiden havainnointi vaikuttavat toiminnan suunnitteluun ja asettavat sille erilaisia vaatimuksia.

Toimintasuunnitelma tehdään ryhmäkohtaisesti lasten ikä- ja kehitystaso huomioonottaen. **Suunnitteluvaiheessa** henkilöstö asettaa tavoitteet, miettii toiminnan sisältöä ja menetelmiä. Henkilöstön vahvuudet ja erityisosaaminen otetaan huomioon osana toiminnan suunnittelua.

Toteutusvaiheessa pienryhmätyöskentelyä käytetään tarkoituksenmukaisesti. Käytettävissä olevasta henkilöstömäärästä riippuen lapset jaetaan toimimaan pienryhminä. Henkilöstö havainnoi lapsiryhmää ja soveltaa suunnitelmaa tekemällä valintoja ja ratkaisuja, jotka palvelevat lapsia. Varhaiskasvatuksessa korostuu lapsen kokonaisvaltaisuus, jolloin lapsen oppimista ja kehitystä tapahtuu perushoitotilanteissa, leikeissä ja toimintatuokioilla.

Arviointivaiheessa arvioidaan toiminnan suunnittelua ja toteutumista. Varhaiskasvatuksen arvioinnin tulee olla jatkuvaa ja tavoitteellista kasvatuskäytäntöjen tarkastelua. Henkilöstön toiminnan arviointi jakaantuu työyhteisön ja kasvattajan oman työn arviointiin. Arviointimenetelmänä on havainnointi ja keskustelu. Päiväkodissa suunnittelua ja arviointia tehdään ryhmäkohtaisesti noin kerran kuukaudessa ns. ryhmäpalavereissa, ja talon yhteisissä palavereissa keskitytään yleisten linjausten ja ajankohtaisten asioiden käsittelyyn. Perhepäivähoitajilla on noin kuukausittain päivähoitohjaajan koolle kutumat työkokoukset. Kokoukset toimivat koulutuksena, tiedotustilaisuutena ja keskustelu- ja vertaistukiryhmänä.

Päivähoidon laadun arviointia toteutetaan Tutki-Arvioi-Kehitä -TAK-arviointijärjestelmän avulla. Ohjelma otettiin käyttöön vuoden 2006 aikana, jolloin ohjelmaan perehdytetään henkilöstö. Kyselyjen perusteella päivähoiton laatua ja toimintaa kehitetään Mäntyharjun lapsiperheiden tarpeita vastaavaksi.

Lasten havainnointi on toiminnan arvioinnissa merkittävä. Myös keskustelut lasten kanssa edesauttavat lapsilähtöisempään toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Arvioinnin tehtävänä on myös kannustaa lasta myönteisellä tavalla omien tavoitteiden asettamiseen ja itsenäiseen työskentelyyn.

Kehittämisvaihe on toiminnan kehittymisen kannalta erittäin tärkeää. Arvioinnin tarkoituksena on saadun tiedon ja palautteen pohjalta kehittää päivittäistä varhaiskasvatustoimintaa ja kasvatuskäytäntöjä. Työyhteisön tekemät kontekstianalyysit ovat pureutuneet erityisesti kasvatuskäytäntöjen ja vuorovaikutuksen kysymyksiin, joita on pyritty kehittämään resurssien mukaan. Oman henkilökohtaisen ammatillisen kasvun tukemiseksi on tärkeää, että työntekijällä on mahdollisuus mm. osallistua koulutuksiin ja hankkia tai lainata ammattikirjallisuutta. Myös erilainen asiantuntija-apu ja konsultaatiot tukevat arjen työskentelyn kehittämistä.

8.2 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen periaatteet

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan jokaiselle päivähoitossa olevalle lapselle yhteistyössä vanhempien kanssa ja suunnitelman toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Lapsen vasun tavoitteena on lapsen yksilöllisyyden ja vanhempien näkemysten huomioon ottaminen toiminnan järjestämisessä. Suunnitelmassa otetaan huomioon lapsen kokemukset, tarpeet ja tulevaisuuden näkymät, lapsen mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja lapsen yksilölliset tuen ja ohjauksen tarpeet.¹¹

Jokaiselle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma yhdessä vanhempien kanssa. Suunnitelman laatimista varten perheelle varataan keskustelu-aika.

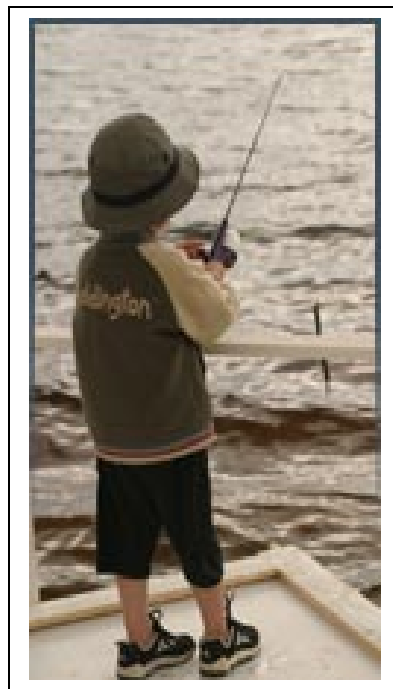
Lapsen vasun toteutumista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti sekä henkilöstön toimesta että vanhempien kanssa. Arviointi vanhempien kanssa edellyttää avointa, luottamuksellista vuorovaikutussuhdetta. Lapsen vasun arviointia tehdään jatkuvasti myös henkilöstön ja lapsen vuorovaikutuksessa. Arvioinnin perustana on henkilöstön tekemä havainnointi, keskustelu ja dokumentointi.

¹¹ Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 31-32

8.3 Kunnan varhaiskasvatussuunnitelman arviointi

Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on oleellinen osa laadunhallintaa. Tavoitteena on arvioida ja kehittää toimintaa monipuolisesti ja säännöllisesti. Arviointiin ja kehittämiseen osallistuu useita tahoja, ja jokainen taho tekee arviot suhteessa omaan toimintaansa. Arvioinnin avulla määritetään, miten asetetut tavoitteet on saavutettu, sekä tunnustetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita.¹²

Mäntyharjun kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan sekä tarvittaessa tarkistetaan vuosittain. Koko päivähoitohenkilöstö sitoutuu arvioimaan suunnitelman toimivuutta ja toteutumista ja suunnittelemaan tulevaa.

¹² Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 45

LÄHTEET

Painetut julkaisut

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2003. Stakes-oppaita 56. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi

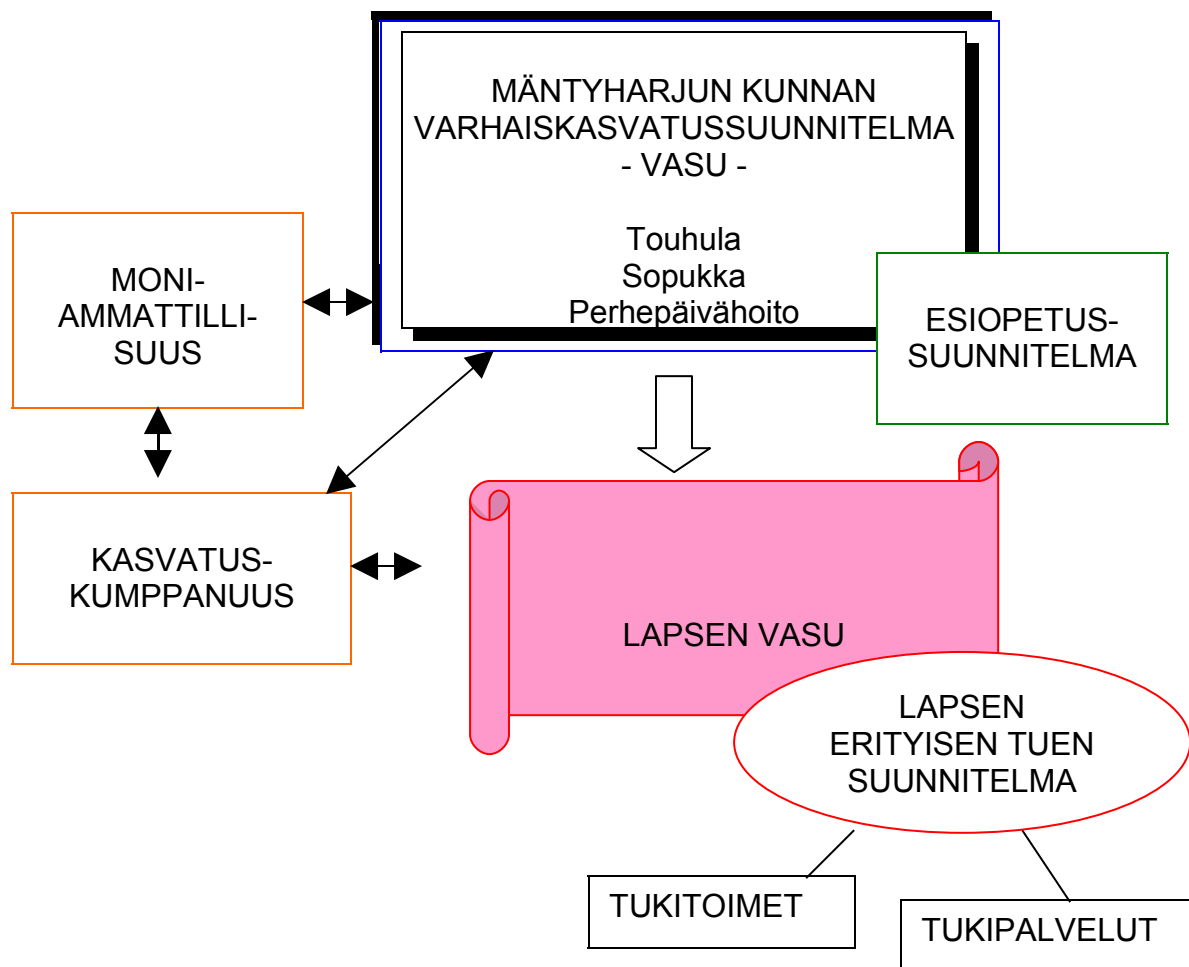
Internetissä julkaistua materiaalia

Heinämäki, Liisa. 2003. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Stakes. Varttuassa julkaistua. www.stakes.fi/varttua

Hytönen, Juhani. 2003. Vasun sisällölliset orientaatiot osana suunnitelmallista jatkumoa. Stakes. Varttuassa julkaistua. www.stakes.fi/varttua

Tast, Eeva. 2003. Kasvatuskumppanuus. Stakes. Varttuassa julkaistua. www.stakes.fi/varttua

MÄNTYHARJUN KUNNAN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN OSA-ALUEET

MÄNTYHARJUN KUNNAN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN AIKATAULU

KEVÄT 2004

Moniammatillinen työryhmä perustetaan
Avoin keskustelu vasun sisällöstä ja tavoitteista

SYKSY 2004

Vasu-mentorin valinta ja koulutus Helsingissä
Arvokeskustelut vanhempainilloissa
Vasun osiotyöskentelyn jakaminen, Vasu-palaverit

KEVÄT 2005

Vasu-ilta ph-henkilöstölle. Keskusteluilta arvoista ja toiminta-
ajatuksista Mäntyharjulaisessa päivähoitossa
Vasun ensimmäinen versio valmis

SYKSY 2005

Kenttäkeskustelu vasusta ja sen toimivuudesta
Lapsen vasu -lomakkeen suunnittelu
Koulutusilta kasvatuskumppanuudesta ja varhaisesta
vuorovaikutuksesta

KEVÄT / SYKSY 2006

Vasun muokkaaminen
Lapsen vasu valmistuu
Vasu lautakuntien hyväksyttäväksi

SYKSY 2006 / KEVÄT 2007

Vasu käyttöön